

is negotiations, including about political interests. The study of contemporary theories of social justice can not simply create the perfect design to follow, but it could also help to see ways to bring justice into society.

Key words: justice as fairness, the minimum state, norms, values, exchange.

УДК 32.019.51

В. О. КРУТІЙ

ГІБРИДНА ВІЙНА: СКЛАДНІСТЬ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ НАРАТИВІВ

Розглянуто сутність гібридної війни на основі порівняльного аналізу її дефініцій. Доведено першість західних країн у концептуальному осмисленні сутності гібридних війн та необхідності державного реагування на гібридні загрози. Деталізовано російське бачення гібридних війн. Вказано на гібридний характер російського воєнно-політичного впливу на Україну в сучасних умовах.

Ключові слова: гібридна війна, нелінійна війна, конвенційна війна, гібридна загроза, гібридний противник, іррегулярні сили, тероризм.

Крутий В. А. Гибридная война: сложность концептуальных нарративов

Рассмотрена сущность гибридной войны на основе сравнительного анализа ее дефиниций. Доказано первенство западных стран в концептуальном осмыслении сущности гибридных войн и необходимости государственного реагирования на гибридные угрозы. Детализировано российское видение гибридных войн. Указано в гибридный характер российского воєнно-політического влияния на Украину в современных условиях.

Ключевые слова: гибридная война, нелинейная война, конвенционные война, гибридная угроза, гибридный противник, иррегулярные силы, терроризм.

Krutij Vadym. Hybrid war: the complexity of conceptual narratives

The essence of the hybrid war is considered on the basis of a comparative analysis of its definitions. The primacy of Western countries in the conceptual understanding of the essence of hybrid wars and the need for a state response to hybrid threats has been proved. Russian vision of hybrid wars is detailed. It is said

---

© КРУТІЙ Вадим Олександрович – здобувач науково-дослідного Інституту праці і зайнятості населення Міністерства соціальної політики України та НАН України

on the hybrid character of Russian military-political influence on Ukraine in modern conditions.

Key words: *hybrid war, nonlinear war, convention war, hybrid threat, hybrid opponent, irregular forces, terrorism.*

У XXI ст. змістовна однозначність та причинно-наслідкова прямолінійність у визначенні терміну «війна», що були спадком індустріальної епохи, поступилися місцем плюралістичним версіям тлумачення природи цього складного соціально-політичного явища. Наслідком паралельного існування моністичного до плюралістичного тлумачень сутності війни стало широке поширення суб'єктивних оцінок воєнно-політичних подій та процесів, що особливо помітно в умовах активних інформаційних впливів на людину й суспільство. Ситуацію зі складністю адекватного розуміння сутності війни додатково погіршує виникнення її гібридного різновиду, який активно доповнює перелік традиційних («гарячих») війн і конфліктів та порушує усталені класифікаційні схеми.

Існує ряд визначень гібридної війни, жодне з яких при цьому не претендує на вичерпне пояснення її витоків та форматів практичного здійснення. Так, автори «Політологічного енциклопедичного словника» (Харків, 2015) «гібридну» війну визначають як форму воєнних дій із залученням до конфлікту різнорідних за складом, засобами, рівнем і характером підготовки озброєних сил. Її сутнісними рисами є наступні: 1) «гібридна» війна поєднує в собі конвенційні та неконвенційні бойові дії та відповідних учасників цієї війни (так, поряд зі збройними силами її дієвими учасниками стають терористи, найманці, партизани, ополченці, бандформування, спецпідрозділи інших держав тощо); 2) початок «гібридної» війни пов'язаний із використанням неконвенційних методів ведення бойових дій, що здійснюється незаконними збройними формуваннями; 3) упродовж всієї «гібридної» війни особливе значення приділяється боротьбі за розум і душу людини (інформаційній боротьбі), де основними дієвими суб'єктами виступають не військовики, а ЗМІ, телебачення, Інтернет, інші засоби масової комунікації¹.

Аналітики Національного інституту стратегічних досліджень (Україна) гібридну війну у загальному вигляді розуміють «як воєнні дії, що здійснюються шляхом поєднання мілітарних, квазімілітарних, дипломатичних, інформаційних, економічних та інших засобів

з метою досягнення стратегічних політичних цілей. Специфіка такого поєднання полягає в тому, що кожний із військових і невійськових способів ведення гібридного конфлікту застосовується у воєнних цілях і використовується як зброя... В прямому сенсі у ролі зброї, яка завдає ураження різного рівня системам противника, застосовуються всі інші невійськові засоби ведення гібридної війни»².

Автори монографії «Гібридна війна: in verbo et in praxi» (Вінниця, 2017) стосовно даного різновиду війн пояснюють, що «це сучасні війни, які ведуться із використанням всіляких доступних тактик боротьби, як регулярних чи нерегулярних, так і кібернетичних із можливістю застосування зброї масового знищення, а також інформаційної, психологічної та пропагандистської війни із використанням останніх інформаційних і медійних технологій»³. У такому випадку гібридизацію слід розуміти як цілеспрямоване ситуативно-доречне використання елементів, які в звичайних (мирних) умовах існують окремо та незалежно один від одного – від військових супертехнологій до примітивних методів боротьби з використанням холодної зброї, від створення територіальних проблем супротивній стороні до активної боротьби за розуми, ідентичності і цінності населення, яке потрібно підкорити (зробити залежним).

Відаючи належне вітчизняним дослідженням, слід вказати на активну роботу, фактично – на першість фахівців Сполучених Штатів (аналітиків, вчених, державних службовців) в осмисленні феномену гібридної війни. Саме американські розробки, що стосуються гібридного характеру підготовки та ведення воєнних дій у ХХІ ст., стимулювали подібну роботу в інших країнах. Показова деталь: словосполучення «гібридні загрози» було використане в трьох останніх оборонних оглядах США, які були оприлюднені в 2006, 2010 та 2014 роках. З високою ймовірністю дуалізм «гібридні загрози – гібридні війни» використовуватиметься й надалі в американських державних документах, що стосуються питань національної безпеки та обороноздатності.

Наведемо кілька підходів щодо осягнення суті гібридних війн, що належать американським авторам. Так, один з авторів терміну «гібридна війна» Натан Фрейер (Центр міжнародних і стратегічних досліджень, США) вважає таку війну поєднанням мінімум двох

типів боротьби з чотирьох наступних: традиційних сутичок регулярних військ, партизанської війни, «катастрофічного тероризму» та винищувальних дій, що підривають військову перевагу регулярних частин і підрозділів⁴.

Група стратегічного планування Корпусу морської піхоти США розглядає гібридні війни як об'єднання різних режимів ведення війни, в тому числі звичайних (традиційних) можливостей, покладених на армію, тактики нерегулярних угруповань, терористичних актів, включаючи невибіркоче насильство і примус, а також активізацію криміналітету в країні. Гібридну війну визначено як сумісництво несумісного: фрагментарного і ситуативного поєднання різних теорій і методів війни, вкраплення їх в різні суспільні сфери, особливо в інформаційну, ідеологічну, світоглядну, морально-етичну, «розгортання фронту» на всіх рівнях суспільної свідомості, спекуляції на людських потребах, слабкостях, бажаннях тощо. До цього додаються її часова й просторова невизначеність⁵.

Вдале визначення гібридної війни належить Роберту Ньюсону (США). На його погляд, така війна – це комбінація конвенційних, іррегулярних та асиметричних засобів, що включають: постійну маніпуляцію політичними та ідеологічними конфліктами; залучення сил спеціальних операцій та конвенційних збройних сил, агентів розвідки, політичних провокаторів, представників медіа; економічний шантаж; кібератаки; проксі-сервери і сурогати; паравійськові, терористичні і кримінальні елементи⁶.

«Гібридна війна», враховуючи її підвищене значення для останніх воєнно-політичних трансформацій у різних країнах, не може не стимулювати виникнення оригінального вербального ряду на кшталт «гібридні загрози», «гібридні небезпеки», «гібридний противник» тощо. Наприклад, Франк Хоффман та Рассел Glenn визначають гібридну загрозу як комбінацію загрозливих дій державних та недержавних акторів, коли одночасно й адаптивно застосовується складна комбінація звичайних, іррегулярних, терористичних та кримінальних методів діяльності в оперативному просторі⁷.

Починаючи з 2009 р., НАТО визнала необхідність пристосування Альянсу «до нового характеру гібридних загроз»⁸. Сутність подібних загроз полягає в тому, що ймовірний противник уникатиме прямого зіткнення з силами НАТО в «конвенційних операціях». На-

томість ним широко застосовуватимуться іррегулярні сили й асиметричні форми протиборства. Поняття «гібридний противник» охоплюватиме регулярні й іррегулярні сили, терористичні та кримінальні елементи, які взаємодіятимуть між собою у різних «змішаних режимах». При цьому «гібридний противник» повністю зневажатиме нормами міжнародного права. Цивільні особи ним використовуватимуться як «живий щит», що роз'єднуватиме протидіючі сторони збройного конфлікту.

Неможливо не врахувати позицію російських фахівців, що також визнали проблематику гібридної війни доволі нагальною в сучасних умовах воєнно-політичного позиціонування РФ, що намагається стати «полюсом сили» світового значення. Як вважають у Росії, війна XXI ст. є багатомірною, поєднуючи інформаційний, воєнний, фінансовий, економічний і дипломатичний вплив на противника в реальному часі. Саме тому вона й отримала назву «гібридної». Вважається, що масоване й координоване застосування усіх невоєнних методів може виявитися достатнім, щоб залякати й послабити опонента, зводячи застосування збройних сил до мінімуму. Для успіху необхідні: 1) забезпечення якомога повнішої міжнародної ізоляції об'єкта впливу; 2) створення можливостей чинити на нього тиск зсередини. Саме тому величезне значення має безмежний інформаційний простір. Розширення спілкування через соціальні мережі дозволяє виробити ефективні методи взаємодії з групами населення всередині інших країн, здатних віртуально спрямовувати ідеологічну, етнічну або релігійну опозицію⁹.

Начальник Генерального штабу Збройних Сил РФ В. Герасімов у лютому 2013 р. (за рік до відомих кримських, донецьких та луганських подій) заявив: «Війни вже не оголошуються, а розпочавшись – відбуваються не за звичним шаблоном... Досить благополучна держава за кілька місяців й навіть днів може перетворитися в арену запеклої збройної боротьби, стати жертвою іноземної інтервенції, зануритись у вир хаосу, гуманітарної катастрофи і громадянської війни».

Напередодні реалізації спланованої у Кремлі на 2014 р. так званої «кримської весни» цим високопосадовцем перед збройними силами РФ ставилось наступне завдання: «Акцент методів протиборств, що використовуються, зміщується в бік широкого за-

стосування політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невоєнних заходів, які реалізуються із застосуванням протестного потенціалу населення. Все це доповнюється воєнними заходами скритого характеру, у тому числі реалізацією заходів інформаційного протиборства та діями сил спеціальних операцій. До відкритого застосування сили найчастіше під виглядом миротворчої діяльності та кризового реагування переходять лише на певному етапі, в основному для досягнення кінцевого успіху у конфлікті»¹⁰.

Те, що анексія Криму (як особливо наголошують деякі російські політики, «без єдиного пострілу») стала кремлівським втіленням концепції гібридної війни – на Заході звернули увагу практично миттєво. Вже в березні 2014 р. представники Центру аналізу європейської політики (США) відзначили ефективність гібридних дій РФ проти України в кримському форматі їх практичної реалізації¹¹. Зокрема, вказувалось, що Росія має не лише військові, а й інші можливості та політичну волю для «швидких» та в просторовому сенсі «обмежених» дій на відміну від західних країн. Доволі критично зазначалось, що ст. 5 Північноатлантичного договору¹² не в змозі забезпечити надійний захист окремих держав-членів НАТО проти тактики Росії, яку вона використала в Криму. Це може призвести до «катастрофічних» наслідків, наприклад, для балтійських країн (в Росії їх традиційно називають «прибалтійськими»). Останні хоча і є членами НАТО, проте в їх соціальній структурі зберігаються елементи, що можуть бути використані в ході ймовірної гібридної війни на балтійському напрямі (насамперед, йдеться про значну частку російськомовного населення, що зберігає прихильність до російсько-радянських цінностей).

Марк Галеотті (Великобританія), не заперечуючи дефініції «гібридна війна» стосовно російських воєнно-політичних впливів, пропонує альтернативний термін «нелінійна війна»¹³. Ця війна розглядаються даним автором у контексті більш широкої «російської партизанської геополітики», де Кремль застосовує тактику пошуку та використання слабкостей і вразливостей противника, уникаючи прямих та явних зіткнень з ним. Разом з тим, за масштабами трансформацій (у першу чергу соціальними, економічними і політичними

наслідками) конфлікти нелінійного типу можна порівняти з наслідками традиційних (гарячих) війн.

Привертає увагу досить продумана стратегія використання Росією невійськових інструментів гібридної війни. До них, зокрема, слід віднести: інвестування у ключові сектори економіки європейських країн; використання російських інвестицій, торгівлі і капіталу для хабарів та підвищення впливу на економічну й політичну еліту західних держав; підкуп представників західних медіа та підтримка політичних партій, що критикують євроінтеграційні процеси (євроскептиків) та демонструють проросійські позиції; демпінговий продаж озброєння і військової техніки іншим країнам для забезпечення прийняття ними вигідних Кремлю воєнно-політичних рішень; широкомасштабне проникнення розвідки в міжнародні (європейські) організації та політичні структури суверенних держав; налагодження зв'язків між російською організованою злочинністю та місцевими кримінальними елементами; встановлення контактів з релігійними організаціями, що займають критичні позиції стосовно легітимної влади європейських держав та інституцій; створення та підтримка в дієздатному стані мас-медійної інфраструктури, що працює на зовнішніх споживачів кремлівської інформаційної продукції; своєчасна координація кібератак на обрані цілі тощо¹⁴.

У 2015 р. на парламентській асамблеї Організації Північноатлантичного договору була оприлюднена доповідь «Гібридна війна: новий стратегічний виклик НАТО?»¹⁵. На прикладі України вказувалось, що Кремль вдало використовує внутрішню слабкість суспільства і держави. Успіх досягається за рахунок невійськових методів – політичного, інформаційного, економічного залякування, інформаційно-маніпулятивних технологій, а також загрози використання регулярних військ. При цьому слабкістю гібридної війни в її кремлівському виконанні є надмірна кількість тактичних пропозицій для виконавців гібридної війни за відсутності її єдиного стратегічного замислу, що не дозволяє надійно імплементувати отримані ситуативні переваги у довгострокове домінування.

Як видно, усвідомлюючи сутність гібридної війни, маємо справу з феноменом цілеспрямованого «схрещування» матеріальних та духовних елементів діяльнісної активності соціальних суб'єктів (їх цілей, засобів, ресурсів, результатів), метою чого є нанесення не-

поправних збитків, критичних втрат тим соціальним акторам, що протистоять політичній владі, уособлених в державі або іншій впливовій політичній силі, які започатковують гібридне протиборство. Подібне «схрещення» (синонім – комбінування) може відбуватися в досить широкому спектрі, дозволяючи будувати нестандартні ударні формати – традиційно-збройні, інформаційні, психологічні, інформаційно-психологічні, громадянські, консцієнтальні, мережеві, радіоелектронні, локальні, партизанські, терористичні тощо. Можна передбачити, що ефект від їх «сольного», «дуального» або ж «пакетного» застосування цілком здатен у прискореному темпі призвести до знищення небажаного фрагменту соціальної реальності (включно з певними групами населення) або ж його перетворення до вигляду, який цілком влаштовує ініціатора гібридної війни.

У минулому столітті, коли домінували однозначність сутнісних трактувань та лінійність воєнно-політичного мислення, це йменувалося «розгромом противника», «повною капітуляцією» та вшановувалося дійством на кшталт «дня перемоги». Нове століття зруйнувало подібну вербальну категоричність, запропонувавши людству нові, набагато складніші різновиди збройних конфліктів, усвідомлення яких триває.

1. *Требін М.П.* Війна «гібридна» // Політологічний енциклопедичний словник; за ред. М.П. Требіна. Харків: Право, 2015. С. 98. 2. *Світова гібридна війна: український фронт: монографія* / за заг. ред. В.П. Горбуліна. Харків: Фолю, 2017. С. 19. 3. *Гібридна війна: in verbo et in praxi: монографія* / Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2017. С. 20. 4. *Савин Л.* Новые способы ведения войны: как Америка строит империю. Санкт-Петербург: Питер, 2016. С. 116. 5. *Гібридна війна: in verbo et in praxi: монографія.* С. 66. 6. *Newson R.* Hybrid Warfare and its Implications. URL: <http://www.secnav.navy.mil/innovation/Pages/2015/05/>. 7. *Гібридна війна: in verbo et in praxi: монографія.* 8. *Multiple Futures Projec.* URL: <http://www.act.nato.int/nato-multiple-futures-project-summary-conference>. 9. *Гилев А.А.* Многомерная война и новая оборонная стратегия. URL: <http://www.globalaffairs.ru/number/Mnogomernaya-voyna-i-novaya-oboronnaya-strategiya-17101>. 10. *Герасимов В.В.* Ценность науки в предвидении. URL: <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>. 11. *Central European Security After Crimea: The Case for Strengthening NATO's Eastern Defenses.* URL: <http://cepa.org/sites/default/files>. 12. *Північноатлантичний договір.* URL: http://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_17120.htm. 13. *Роль информации в гибридных войнах.* URL: <http://fakeoff.org/war/rol-informatsii-v-gibridnykh-voynakh>. 14. *Russia's Hybrid War: Through a Glass Darkly.*

URL: <http://intersectionproject.eu/article/security/russias-hybrid-war-through-glass-darkly>. 15. Гібридна війна: in verbo et in praxi: монографія. С. 75.

Krutij Vadym. Hybrid war: the complexity of conceptual narratives

In the twenty-first century, meaningful uniqueness of the term "war" gave way to pluralistic versions of the interpretation of its nature. In particular, her hybrid interpretation was added to the classical definitions of the war. Understanding the essence of the hybrid war is under the control of numerous scientific groups and think tanks, but its unambiguous definition does not exist. On the contrary, the number of interpretations of the hybrid war is steadily increasing. In general, this war is understood as a military action carried out by combining militaristic, quasi-military, diplomatic, informational, economic and other means to achieve strategic political goals.

The most successful definition of the hybrid war belongs to Robert Newson (USA). In his view, such a war is a combination of conventional, irregular and asymmetric means, which include: constant manipulation of political and ideological conflicts; involvement of special operations forces and conventional armed forces, intelligence agents, political provocateurs, media representatives; economic blackmail; cyber attacks; proxy servers and surrogates; paramilitary, terrorist and criminal elements.

It should be noted that the expertise of the United States (analysts, scholars, and civil servants) is paramount in understanding the phenomenon of hybrid warfare. The phrase "hybrid threats" was used in the last three US defense reviews that were released in 2006, 2010 and 2014. Since 2009, NATO has recognized the need to adapt the Alliance to "a new character of hybrid threats." The essence of such threats is that a likely opponent will avoid a direct collision with NATO forces in "conventional operations". Instead, they will widely apply irregular forces and asymmetric forms of confrontation.

Great attention is paid to hybrid warfare in contemporary Russia. Russian specialists point out that the methods of confrontation are shifted towards widespread use of political, economic, informational, humanitarian and other non-military measures that are implemented with the use of the protest potential of the population. This is complemented by military measures of a secret nature, including the realization of measures of information confrontation and actions of forces of special operations. The annexation of the Crimea in 2014 became a Kremlin embodiment of the hybrid war concept.

Thus, the hybrid war is purposeful "crossing" the material and spiritual elements of the activity of social actors (their goals, means, resources, results). Its purpose is to inflict irreparable losses on those social actors, which is the goal of a hybrid confrontation. Such "crossing" can take place in a rather wide spectrum, allowing to build non-standard shock formats – traditional-armed, informational, psychological, informational-psychological, civil, conscientious, network, radio-electronic, local, partisan, terrorist, and others like that. The effect of their batch application is quite capable of leading to the destruction of an unwanted fragment of social reality (in-

cluding certain groups of the population) or its transformation into a kind that is quite suited by the initiator of the hybrid war.

Key words: hybrid war, nonlinear war, convention war, hybrid threat, hybrid opponent, irregular forces, terrorism.